

Jón Ólafsson - Ríkisráðssetan (1903)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (Íslandssafn).

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

Álit

Corpus juris 1897 um ríkisráðssetu Íslandsráðgjafa.

Það er alment álit, að yfirdómari Jón Jónsson hafi ásamt ritstj. Einari Hjörleifssyni samið greinar þær í Ísafold, sem eru undirritaðar: „*Corpus juris*“ 18., 22. og 29. sept., og 2. og 27. okt. árið 1897.

Hér eru settir smákaflar úr greinum þessum, svo þeir sem eiga, eða hafa lesið rit Jóns Jónssonar um „*Uppgjöf landsréttinda*“ geti sér til fróðleiks og skemmtunar borið saman skoðun hans árið 1903 við álit „*Corpus juris*“ 1897:

„Því að sérmál voru eru á allt annan hátt aðskilin frá dönskum málum heldur en t. d. mál þau, sem innanríkisráðgjafinn fjallar um, eru aðskilin frá málum dómsmálaráðgjafans. „Í öllum þeim málum, sem varða Ísland sérstaklega, hefur landið löggjöf stna og stjórn út af fyrir sig“, segir stjórnarskráin. Þessu neitar enginn, ekki heldur neinn danskur maður. Og mér vitanlega heldur enginn danskur maður því fram, að danskir ráðgjafar eigi að fjalla um sérmál Íslands. Að því er næst verður komið, er þeim ekki haldið í ríkisráðinu í því skyni, enda lægi ekki í augum uppi, hvernig það yrði varið. Þeim er haldið þar til tryggingar fyrir því, að íslensk löggjöf og stjórn fari ekki út fyrir valdssvið sitt, né stofni stjórn Dana í neinn vanda.

Því fer þess vegna svo fjarri, að dönskum ráðgjöfum sé ætlað að greiða atkvæði um sérmál Íslands, eins og allt af er verið að staga á, að vér höfum engan rétt til að búast við, að þeir ræði þau, enda þótt þau séu flutt í ríkisráðinu — nema þeir þykist hafa ástæðu til að líta svo á, sem þau liggi utan við valdssvið íslensku stjórnarinnar. Engin átylla hefur enn komið fram fyrir þeirri skoðun, að þeir hafi nokkurn tíma gert það. Og fær þeir að gera það, væri það sjálfsagt ákærufni gegn Íslands-ráðherranum, ef hann ekki berðist gegn slíkri hlutsemi með öllum þeim vopnum, sem staða hans leggur upp í hendurnar á honum“. [Ísaf. 18. sept. 1897].

„... Um íslensk sérmál höfum vér engan rétt til halda, að ágreiningur geti orðið meðal ráðherranna í ríkisráðinu, af þeirri einföldu ástæðu, að það er að eins *einn ráðherra* þar, Íslands-ráðgjafinn, sem *hefur heimild til að fjalla um þau*.“

[Ísaf. 22. sept. 1897].

„En ríkisráðið þá?“ munu menn spyrja. „Hvernig er unnt að koma fram ábyrgð fyrir það, sem þar fer fram, öðruvísi en samkvæmt grundvallarlögum Dana?“

Svarið verður þetta: Þær ráðgjafaathafnir, sem fara fram í ríkisráðinu samkvæmt *fyrirmælum grundvallarlaganna*, eru að sjálfsgöðu háðar þeirri ráðgjafaábyrgð, sem grundvallarlögin ákveða, ákærvaldi fólksþingsins og dómsvaldi ríkisréttar. En allar þær athafnir í ríkisráðinu, sem eru

grundvallarlögnum *öðkomandi*, hljóta að vera háðar allt annari ábyrgð.

Nú dettur að líkindum engum heilvita manni í hug að halda því fram, að sérmál voru séu lögð fyrir konung samkvæmt *fyrirmælum grundvallarlaganna dönsku*. Grundvallarlögin gera ekki ráð fyrir þeim málum. Þau eru grundvallarlögnum *öðkomandi*. Þau eru lögð fyrir konung einöngu samkvæmt *stjórnarskrá* vorri. Þar af leiðandi er sá ráðgjafi, sem það gerir, eingöngu háður þeirri ábyrgð, sem stjórnarskráin ákveður. [Ísaf. 29. sept. 1897].

„... kafa úr r. gr. stjórnarskrárinnar: „Í öllum þeim málum, sem . . . varða Ísland sérstaklega, hefur landið löggjöf sína og stjórn út af fyrir sig“. Það var þetta ákvæði stjórnarskrárinnar, sem eg sagði, að enginn maður neitaði, ekki heldur neinn danskur maður.

„Á þessu ákvæði byggist að sjálfsgöðu sú krafa vor, að engir af ráðgjöfum konungs fjalli um sérmál voru nema Íslands-ráðgjafinn.“

Það er *rtkiseiningin*, sem fyrir stjórninni vakir, þörfin á eptirliti með því, að Íslandsstjórnin fari ekki út fyrir sitt valdssvið, né haggi jafnrétti þegnanna, né stofni ríkinu í vanda. Það verður með engu móti sagt, að eitthvert slíkt eptirlit komi í bága við stjórnarskrá vora. Það er *þóert á móti sjálfsgöðu afleiðing af sambandi voru við Danmörku*.

Ein af reglum um fyrir framkvæmd stjórnarstarfanna er sú, að fái konungur einhvern af ráðgjöfum sínum til að undirskrifa með sér, þá öðlist sú stjórnarráðstöfun gildi. Dettur nú nokkrum manni í hug að segja, að þessi regla geti átt við sérmál Íslands? Auðvitað ekki. Það er að eins einn ráðgjafi, sem getur gefið þeim gildi með undirskript sinni, Íslands-ráðgjafinn. Orð stjórnarinnar verða í þessu efni að skoðast í ljósi gildandi laga — stjórnarskrárinnar.

En fengjum vér fyrir ráðgjafa mann, sem ekki hefði önnur stjórnarstörf á hendi og mætti á alþingi, þá fer málið að verða mjög þýðingarmikið. Og eins og eg hef áður sagt, væri það skylda ráðgjafa vors, að sjá um, að eigi verði brotin á oss lög með hlutsemi af hálfu hinna dönsku ráðgjafa“. [Ísaf. 2. okt. 1897].

„Kjarninn er þessi: Hefir ráðgjafi vor nokkra sérstöðu í ríkisráðinu? Er stöðu hans nokkuð annan veg háttað gagnvart konungi en stöðu hinna annara ráðgjafa hans?“

„Dagskrá“ þverneitar því. *Eg fullyrði það*.

Áþreifanlegasta sönnunin fyrir því, að eg hafi rétt að mæla, er þetta; að engin stjórnarráðstöfun viðvíkjandi sérmálum Íslands öðlast gildi, nema ráðgjafi Íslands taki hana að sér. Þennan eina ráðgjafa

verður konungur að fá með sér, þegar um þau er að ræða.

Hér er ómótmælanlega að ræða um þýðingarmikla sérstöðu, sem ráðgjafi vor hefur. Á hverju byggist hún nú? Byggist hún á grundvallarlögum Dana? Nei. *Hún er gersamlega andstaða grundvallarlögum Dana*. *Hún byggist eingöngu á stjórnarskrá* vorri.

Það er þannig ljóst, að enda þótt sérmál voru séu flutt í ríkisráðinu, staðfest þar af konungi og undirskriftu af ráðgjafanum, þá eru úrslit þeirra háð öðrum skilyrðum en úrslit danskra mála. Þau eru háð þeim skilyrðum, sem *stjórnarskrá Íslands segir, en ekki grundvallarlög Dana*. Hvernig getur svo nokkur heilvita maður farið að halda því fram, að *afleiðingarnar* af þeim úrslitum séu ekki háðar stjórnarskrá vorri, heldur eingöngu grundvallarlögum Dana?

Ein af þeim afleiðingum er ábyrgðin.

Hér er ekki nema um tvennt að velja. *Annadhvort* hljótum vér að halda því fram, að stjórnarskrá vor gildi.

Eða þá, að jafnskjótt sem mál voru eru komin inn í ríkisráðið, gildi stjórnarskrá vor alls ekki, og að mál voru þar verði eingöngu háð grundvallarlögum Dana. Þá mætti eins láta hvern sem vill af hinum dönsku ráðgjöfum skrifa undir lög vor.

Það dylst víst engum, út í hverjar vitleysu-ógöngur stjórnarmál voru þá væru komin“. [Ísaf. 27. okt. 1897].

Á alþingi 1897 segir Jón Jónsson: (sjá alpt. bls. 678—679).

Og af hverju getur ríkisráðið samþykkt þetta, sem stendur í frumv.: „ráðgjafinn ber ábyrgð á stjórnarathöfinni“, án þess að brjóta grundvallarlögin? Það er af því, að „Ísland hefur sérstök landsréttindi“, þó að það þá sé óaðskiljanlegur hluti Danaveldis. Þetta hefur allt af verið viðurkennt af Dönum og ríkisráðinu, og er sannað svo skýrt sem mögulegt er með stöðulögnum og stjórnarskránni, og er eitt hið greinilegasta dæmi þess, að það sé játað, að Ísland hafi sérstök landsréttindi, það er, að grundvallarlögin ekki gildi þar á sama hátt og í öðrum ríkishlutum Danaveldis, er það, að ráðgjafi Íslands ber ábyrgð fyrir alþingi Íslendinga, og á mæta í þeim ábyrgðarmálum fyrir sérstökum dómi, hæstarétti ríkisins.

Það hefur verið tekið réttilega fram, að það heyri ekki undir alþingi að gefa lög um ríkisráðið. — Alþingi getur ekki breytt einui kommu í lögunum, sem gilda um ríkisráðið, en þá getur það heldur ekki gefið autentíska lagaþýðing á þeim lögum. Það getur sá eini, sem gefur lög in út. *Vér getum ekki einu sinni lögfest ráðgjafann í ríkisráðinu*.

Nokkrir heimastjórnarmenn.

Ríkisráðssetan.

Það er lærdómsríkt að líta aftur yfir alla baráttu vora Íslendinga fyrir sjálfsforræði, og að mörgu leyti er það ánægjulegt, allt fram að 1869. Úr því er ánægjan ekki óblandin, sízt 1871. En svo ef litid er til innar síðari baráttu, eftir að stjórnarskráin var tengin og reynd, baráttunnar fyrir *endurskoðun* stjórnarskránnar, þá verður ánægjan blandnari.

Almenningi er vafalaust ekki ljóst, hvað skuggunum kastar helzt á baráttuna, sízt ína fyrri. Saga stjórnarbaráttu vorrar allrar er órituð enn, og þau drög til hennar, sem allmikið er til af hér og hvar í blöðum og bókum, bera móðurmerki þess þjóðgalla vors, sem einkennir alt, sem ritað er um samtíðarsögu vora. Það er einkenni vort Íslendinga að líta framárá menn en mál, lofa og skjalla greindarlaus, eða skamma og álasa í blindni, alt eftir mönnum og flokksfylgi, en eigi eftir málstað.

Pannig hefir það verðskuldaða lof, sem Jóni Sigurðssyni hefir verið kveðið, verið sungið svo hátt, að mönnum hefir alveg yfirsést hans stóra yfirsjón í stjórnála-baráttu vori, en það var framkoma hans síðustu árin, 1869 sérstaklega. Óeðlað á Ísland honum, öllum öðrum fremur, að þakka, að það fékk stjórnarskrána, og að hún varð ekki verri en hún er. En eins óeðlað-ur sögulegur sannleiki er hitt, að hefði hann mátt ráða, eins og hann vildi, að síðustu, þá er harla óvist að vér hefðum nokkra stjórnarskrá fengið 1874, eða yfir höfuð á hans ævitið. Þetta vita þeir er þá vóru uppi í Reykjavík og vissu, hvað gerðist, enda bera þingtíðindin þess óraskan vott 1869 og 1873. Að málið gekk fram, eins og það gerði, var að öðrum þræði að þakka áhuga, lipurð og starfslægni Hilmars Finsens, og að hinum þræði Benedikt Sveinssyni, séra Þórarni Bødvarssyni og séra Helga Halldánarsyni. Benedikt var fyrsti þjóðkjörni þingmaðurinn, sem tók upp miðlunarstefnu í málinu 1869, og til þess má rekja upptök þess, er fram gekk 1873. Benedikt var settur frá embætti 1870 og þetta vakti persónulegt hatur hans til Hilmars Finsens. Svo átti hann eftirlaun sín að sjækja undir alþingið 1871. Þetta tvent dró hann þá aftur yfir á band Jóns Sigurðssonar. En eftir að eftirlaunin voru trygð, var Benedikt enn í sífeldum fjárkröggum, og varð séra Þórarninn honum þá bjargvættur í basli hans. Þetta leiddi til þess, að Benedikt lét að orðum séra Þórarns 1873, og samtök þeirra vóru það, sem öllu því, að alþingi það ár samþykkti tillögur þeirra séra Þórarns og séra Helga, sem Benedikt tók að sér með þeim og bardist fyrir. Og það voru þessar tillögur, sem urðu til þess, að vér fengum stjórnarskrána árið eftir.

Slík veðarbrigði, sem fram komu á alþingi 1869 og aptur 1873, geta að eins orðið sem afleiðing af straumbreytingum í vilja þjóðarinnar. En að svo miklu leyti, sem einstökum mönnum,

þeim er merkisberar verða, má þakka eða kenna slíka viðburði, þá má þakka séra Þórarni, öllum öðrum mönnum fremur, þau úrslit, sem urðu á þinginu 1873. En Benedikt Sveinssyni má jafn-óeðlað þakka, að straumbreytingin fyrst var vakin á alþingi 1869, er hann (ásamt þeim séra Þórarni og séra Helga) vakti uppreisn gegn Jóni Sigurðssyni.

Þetta er sögulegur sannleikur, sem vert hefir þótt að taka einu sinni fram, af því að varla má heita að það hafi verið gert áður; sízt glögglega og í samhengi.

1869 bera þeir Bened. Sveinsson (Þ. B. og H. H.) svo láttandi tillögu fram í stjórnarskrármálinu:

- b. „ . . . felur konungur ina æðstu stjórn innar sérstaklegu Íslenzku mál-efna, sem útheimta staðfestingu konungs, annaðhvort einhverjum af ráðgjöfum sínum eða *sérstökum* ráðgjafa sem ráðgjafa fyrir Ísland. *Fafnt og inir aðrir ráðgjafar ríkisins á ráðgjafinn fyrir Ísland sæti í ríkisráðinu og hefir ábyrgð á stjórninni*
- c. samkvæmt inum yfirsöðudu grundvallarlögum Danmerkurrikis 5. júní 1849“

Tillagan undir staflid *b* var samþykkt með 21 samhlj. atkv.; en tölu *c* féll með 15 : 11 atkv., en í hans stað var samþykkt till. frá séra Þórarni, svo hljóðandi:

- d. „og skal sú ábyrgð síðan nákvæm-
ar ákveðin með lögum“.

Lögstirfin (Juristeri) er öllum Íslendingum meðfædd. Hún liggur í blöðinu. Það er að eins á sínum beztu augnablikum að vorir mestu menn geta losnað við hana stund og stund. En lögstirfin er hvergi skaðvænlegri en í stjórnarmálum. Lögstirfingarnir („stok-juristarnir“) halda, að pólitik sé fólgin í snjöllum og hárkleyfum, rökvislegum lagagreinum og lögskýringum. Þeir gæta þess ekki, að pólitikinn er viðleitni eða viðburðir þjóðfélags til að marka kröftum sínum hæfilegt ráð, til að sníða sér stakk eftir vexti (eða stakk „við vöxt“ á stundum, ef svo á stendur). Af því að þjóðfélagið er lifandi líkami, þá hlýtur það að sprengja utan af sér þær lagagreindir og lögskýringar, sem vöxt þess hefta, án alls tillits til rökvisi og forms, alveg eins og vaxandi skrokkur sprengir af sér stakkinn jafnótt og hann vex upp úr honum.

Um miðbik 19. aldarinnar blómgaði lögstirfin á norðurlöndum. Þjóðfrelsismennirnir dönsku („Nationaliberale“) voru fyrirtaks lögstirfingar. Með sögurannsóknum og lögskýringum ætluðu þeir að halda undir sér hertoga-dæmunum gegn þjóðverjum. En þjóðverjar gerðu þeim þann óvænta grikk að höggva á hnúttinn. Alexander mikla datt ekki í hug að fara að eyða tíma sínum í að fara að rannsaka, hvernig gordiski hnúturinn væri hnúttur. Hann bara hjó hann í sundur, og svo var

sú þraut leyst, því máli til lykta ráðið. Og slíkt ið sama gerir jafnan sá er þrek og þrótt hefir til þess.

Þegar því þjóðir eigast við, þá er minnst undir því komið, hvor einhvern skriflegan bólstaf hefir fyrir sig að bera, hvort heldur í samningum eða lögum. Ágreiningurinn verður aldrei út kljádur eftir því, nema báðir mál-aðilar sé svo jafnir að afli, að hvor-ugur hafi í fullu tré við hinn og leggi þeir svo málið í gerð.

Það var lögstirfin af Jóni Sigurðssyni, er hann vildi ekki einu sinni láta alþingi taka frv. um stöðu Ísl. í ríkinu til meðferðar 1869, aðallega eða nær einvörðungu af þeirri ástæðu, að í frv. var tekin upp sama upptalning, sem í stjórnarskráfrv. stóð, á því, hver væru sérstök málefni Íslands. Hélt hann því fram, að með þessu móti greiddi ríkisþingið atkvæði um Íslands sérstöku mál og gæti tekið stjórnarskráfrumvarpið til umræðu og atkvæðagreiðslu. Og þó lýsti umboðsm. stjórnarinnar skýrt og skorinort yfir, því, að stjórnarskráfrv. yrði alls ekki lagt fyrir ríkisþingið, og það ætti þar ekkert atkvæði um. Hver varð afleiðingin? Sú eðlilega, að ríkisþingið samþykkti stöðulögin og konungur staðfesti þau, án þess að *alþingi* væri þar með í verki, þriðji mál-aðilinn, því að það neitaði alveg að taka frumvarpið til meðferðar. Konungur og ríkisþing (þ: Danir) hjuggu því sundur hnútinn, sem vér Íslendingar sjálfir vildum ekki einu sinni hjálpa til að leysa.

Bæði í fyrra og í ár hefir mikið verið ríft um það í Danmörku, hvort stjórnin hefði löglegan rétt til að rjúfa alt landsþingið, þ.e. hvort þingmennsku-umbod *allra* landsþingismanna, bæði konungkjörinna og þjóðkjörinna, yrðu ónýtt við slík þingrof. Konungkjörnir þingm. eru kosnir til lífstíðar, en þjóðkjörnir þingmenn til 6 ára. Vilja hægri menn halda því fram, að lífstíðarkonunginn geti ekki ónýtt orðið með þingrofi. Stjórnarskrá Dana segir þar ekkert um. Alberti ráðherra hefir haft við orð að rjúfa landsþingið, ef á þurfi að halda, og þá kveðja nýja konungkjörna menn til þingsetu. Ýmsir lögfræðingar hafa ritað með og móti. Einn merkur lögfræðingur kemst í „Politiken“ að þeirri niðurstöðu, að það sé jafnlítt auðið að finna í stjórnarskrá Dana heimild til að ónýta um, boð konungkjörnu þingmannanna, eins og að sýna, að þau óheimili slíkt. Af lögunum verði ekkert sannað, með né móti; það sé „pólitikinn“, en ekki vísindin (lögfræðin), sem verði að skera úr spurningunni eftir því sem heill og velferð ríkisins heimti. Meðal annars segir hann að niðurlagi þessi gullvægu orð: „Lífið, framfarirnar, breytjþróunin, menningin,“ eða hvað sem menn nú vilja kalla það, ryður sér ávalt braut, jafnvel gegn um vafalausr lög-stífur. Annars lífiðum vér enn í dag undir konungalögnum gömlu, sem lýstu yfir

því, að þau ættu að vera fullkomin, óraskanleg og óvæfengjandi lög og tilskipun um aldur og ævi“.

Lögstirfingur var Bened. Sveinsson alla ævi. En 1869 var hann enn ungur maður, til þess að gera, og þá braut hann gat á lögstirfnisskurnið, svo að víðsýni hans varð meira, en ella. Þá sá hann, hve *áridandi* það var Íslandi, að ráðgjafi þess sæti í ríkisráðinu. Því fékk hann það samþykkt þá á alþingi, að svo *skyldi* vera. Það var ekki honum að kenna, þótt stjórnin feldi það ákvæði úr síðar. Og naumast mun nokkurn mann, hvorki Jón Sigurðsson né aðra, þá hafa dreynt um, að það væri oss Íslendingum óhagur að ráðgjafinn sæti í ríkisráðinu.

Ég ætla það væri ekki fyrri en þegar fyrsti ráðgjafi vor (Klein) fór frá völdum, af því að algerð ráðgjafaskifti urðu í Danmörku, að farið var að hreyfa því, að ráðgjafi Íslands sæti, *sem Íslandsráðgjafi*, ekki sæti í ríkisráðinu og þyrfti því eigi að fara frá völdum, þótt ráðaneytis-breyting yrði í Danmörku. Benedikt Sveinsson söðlaði nú um með skoðun sína á þessu máli. Og smámsaman varð svo þetta að eins konar trúaratriði *allra* flokka í Íslenzkri pólitík, að það væri óháfa, að Íslandsráðgjafi sæti í ríkisráðinu. 1895 tók Magnús landshöfðingi Stephensen þessa ríkisráðstrú. En það var þó ekki fyrri en 1897, að þessi ríkisráðsgeigur varð heilagt trúaratriði meðal Íslenzkra þingmanna.

Forsprakkar miðlunarinnar 1889 sáu og viðurkendu berum orðum, að ráðgjafi *konungs* fyrir Ísland *hlaut* að sitja í ríkisráðinu, og þeir sáu og glögt, hve mikill *réttur fyrir Ísland* var í því fólgin, að eiga ráðgjafa í ríkisráðinu. Hitt var annað mál, að þeir vildu ekki að alíslenzk mál þyrftu að koma til konungs kasta og ráðgjafa hans, nema þau snerti hag eða rétt alríkisins, og vildu því hafa hér jarl með ráðaneyti, er myndaði landsráð. *Og þessu var Benedikt Sveinsson samþykktur*, því að hann var að *efnu*ni til alveg samþykkur miðlunarfrumvarpinu 1889, eins og það fór frá neðri deild.

En 1897, þá er dr Valtýr Guðmundsson bar upp Rumps-frumvarpið, sem síðan hefir verið við Valtý kent, notuðu móttöðumenn þess frumvarps þann veg, til að hnekkja frumvarpinu, að þeir báru fram (og höfðu fram) tillögu um, að ráðgjafinn mætti *ekki* sitja í ríkisráðinu. Töldu annað óhafandi og hrein landráð. Auðvitað sýndu Valtýingar fram á, að Rumps-frumvarpið sitt gerði í þessu efni enga breyting á stjórnarskránni; það ákvæði alls ekkert um, hvort ráðgjafinn ætti í ríkisráði að sitja eða ekki. Og þetta sögðu mennirnir óneitanlega dagsatt. Það er og litill vafi á því, að hinum gekk vafalaust fæstum það til breytingarinnar, að þeir alitu *það* stórháska, þótt þetta væri óákveðið, heldur notuðu þetta sem átyllu til að eyða málinu þá, af því að þeim af öðrum gildari ástæðum þótti frumvarpið óhafandi. En Benedikt

Sveinsson fann á því þingi upp slag-orðið „að lögfesta ráðgjafann í ríkisráðinu“, og þetta básinuðu svo flestir andstæðingar Valtýs-frumvarpanna eftir það. En af Valtý og hans liðum er það að segja þá og síðar, að þeir vörðu sig með því einu, að segja, sem satt var, að frumvörp þeirra lögleiddu enga ákvörðun um, að ráðgjafinn skyldi sitja í ríkisráðinu. En að öðru leyti börðu þeir sér á brjóst, Valtýr þar fremstur í flokki, og tjáðu sig mótsstöðumönnum sínum alveg samdóma — drottinn dýr! — um það, að það væri mestu ólög, að ráðgjafinn sæti í ríkisráðinu, og mesta óhæfa að ákveða, að svo skyldi vera; það kæmi sér stízt til hugar!

Báðir flokkar voru *alveg samdóma um þetta*, og þar sem nú báðir flokkar — að miklu leyti skilgjafir sömu mönnum — hafa 1902 samþykkt í einu hljóði, að ráðgjafinn *skyldi* bera mál-in upp fyrir konung í ríkisráðinu, og þannig báðir jafnt hjálpast bróðurlega að því, að „lögfesta“ hann þar, þá er það gersamlega tilefnislaust af þeim Einari Benediktssyni, Jósafat og kompanum í „Landvörn“, að snúast ein-göngu að „heimastjórnarmönnum“ með ámæli og álas fyrir það, að „lögfest-ingin“ var samþykkt á síðasta þingi. Þar eiga báðir flokkar alveg óskilið mál, báðir hafa þar skift skoðun al-veg jafnmikið.

En fyrir það eiga hvorugir neitt á-mæli skilið. Enginn maður á ámæli skilið fyrir að skifta skoðun, ef skoð-anaskiftin eru byggð á *viðurkenning sannleikans*.

Ög er nú ekki þessi skoðana-breyt-ing byggð á *viðurkenning sannleikans*?

Ekki getur efni á því leikið í mínum augum.

Frá alríkisins hálfu er það sjálf-sagt, að það (alríkið) á rétt á að gæta þess, að sér sé ekki í hættu stofnað eða rétti sínum misboðið af íslenskri lög-gjöf. Auðvitað væri það, að Íslend-ingar misbeittu þá stjórnarskrárlögum rétti sínum til að setja sjálfum sér lög, ef þeir færu með því að baka alrik-inu háska. Þetta var og skýrt tekið

fram í greinum bæði í „Dannebrog“ og „Politiken“ í fyrra — greinum, sem vitanlega voru runnar frá stjórn-inni, önnur víst meira að segja rituð af Alberti ráðgjafa. Og enginn Íslend-ingur hefir enn látið sér koma til hug-ar, að hrekja með rökum, að þetta hlyti eðlilega svo að vera.

En hverjar ástæður færa þeir svo fram inir nýju stjórnvitrir, Einar, Jósafat og kompanar, fyrir því, að Ís-landi sé það skaðlegt eða rétti þess misboðið með því, að ráðgjafi vor flýti mál sín fyrir konungi í ríkisráðinu?

Eina ástæðu að eins hefi ég séð fram færða, og hún er sú, að með því að málin séu borin upp í ríkisráðinu, sé alislenzk mál lögð undir umráður og atkvæði ráðgjafanna allra, en þetta sé gagnstætt því ákvæði stjórnarskrár-innar, að Ísland hafi löggjöf og stjórn „út af fyrir sig“ í sínum sérstöku málum.

En einmitt þessi ákvæði, sem óhögg-ud standa, skýra það og sýna bez, að ríkisráðið getur ekki, þótt sérmálin séu þar upp borin, haft nokkur afskifti af þeim, önnur en að taka fram í, ef rétti alríkisins er misboðið, en hefir enga heimild né rétt til að leggja nokk-urt orð til um þau að öðrum kosti. Þetta er og skýrt fram tekið í ástæð-um stjórnarinnar við endurskoðunarfrv. það, er síðasta þing samþykkti. Og það irumvarp og ástæður þess hefir án efa verið borið upp í ríkisráðinu, og vér vitum því, að ríkisráðið og kon-ungur eru þessum skilningi samdóma.

Sá fyrirláttur, að sérmál vor séu lögð undir atkvæði ríkisráðsins, þótt ráðgjafi vor beri þau þar upp fyrir konung, er því tilefnislaust rugl, á engu byggt.

En setjum nú svo eitt augnablik, að vér gætum fengið orðin „í ríkisráðinu“ felld úr frv. síðasta þings og sett inn í staðinn blátt bann fyrir því, að ráð-gjafinn mætti bera þar fram mál sín fyrir konung. Þetta þætti þeim Ein-ari, Jósafat & ko. án efa æskilegast af öllu.

En hver yrði afleiðingin?

Hún yrði býsna viðsjál og jafnvel hættuleg fyrir Ísland í framkvæmdinni.

Það er auðvelt að sýna og sanna, svo að engum sé vorkun að skilja.

Í greinum stjórnarmálgagnanna dönsku í fyrra og í öllum ummælum afhendi vinstrimanna-stjórnarinnar, jafnt sem af hendi hægrimanna, um þetta mál, hefir það verið skýrt og ótvírætt uppi látið, að ráðaneytið eða forsæt-ísráðherrann yrði að hafa á einhvern hátt „eftirlit með því, að Íslendingar misbeittu ekki löggjafarvaldi sínu rik-inu til háska eða tjóns“. Ef ráðgjafi vor gæti ekki sjálfur mætt í Höfn eða hefði þar eigi umboðsmann til að bera upp málin við konung, þá átti hann að láta einhvern ráðgjafann danska bera málin fram fyrir sína hönd. En ætti ekki að bera málin upp í ríkis-ráðinu, þá yrði ráðgjafinn íslenski að senda forsætisráðherranum tillögur sín-ar, áður en hann bæri þær fyrir kon-ung, til þess að forsætisráðherrann eða ríkisráðið gæti haft þetta „eftirlit“.

Getur nú nokkrum heilskygnum manni dulizt, að það gæti verið var-hugáverðara, ef ríkisráðið færi að finna aghnúa á því, hversu vér beittum lög-gjafarvaldi voru, án þess að ráðgjafi vor eða umboðsmaður hans mætti eiga kost á, að vera viðstaddur og sýna fram á ástæður sínar, er vel gæti leitt til að eyða ástæðulausum misskilningi?

Eins og danskir ráðgjafar hafa eng-an rétt til að blanda sér í alislenzk sérmál, sem upp eru borin í ríkisráð-inu, eins hefir íslenski ráðgjafinn eng-an rétt til að blanda sér í alldönsk sérmál. En eins og þeir hafa rétt til að gæta þess, að rétti alríkisins sé ekki misboðið eða alríkinu í hættu stofnað, eins hefir íslenski ráðgjafinn að sjálf-söguðu samskonar rétt til að benda á, ef hann álitur Íslands rétti misboðið eða því í hættu stofnað með danskri löggjöf, þegar hann (eða umboðsmað-ur hans) er nærstaddur „í ríkisráði“. Og þetta er sannarlega ekki einskis-verður réttur.

Þegar menn nú líta aftur á ýmis þau atriði, þer minst var á hér að framan, í ritgerð þessari, þá er ástæða til að ihuga hitt og þetta.

T. d.: er ekki tími til kominn fyrir oss, að fara að slíta úr oss lögstirf-

nina og tortrygnina og gefa gaum þeim lærdómum, sem sagan svo augljóslega kennir oss?

Danir hafa sjálfir ekki haft fullt sjálfsforræði fyr en nú fyrir tveim ár-um, er vinstri menn komust til valda. Því að án þingræðis hefir engin þjóð fullt sjálfsforræði, og þingræðið er ekki tveggja ára enn í Danmörku. En það er víst, að með þingræðinu er gamla lögstirfin danska dauð. Hvort langt verður eða skamt til þess, að hægrí menn nái völdum þar aftur, er eigi auðið að segja nú, en nokkuð langt hlýtur það að verða. Og það er víst, að hægrí manna flokkur kemst þar ekki fyrri til valda, en hann er orðinn að nýjum og betra flokki, en hann áður var eða er enn — ekki fyrri en hann verður skipaður löghlýðnum, stjórnarskrártrúum mönnum, er víður-kenna þingræðisregluna eins ótvírætt eins og vinstri menn gera nú og öll þjóðin með þeim. Þingræðið hefir hvergi horfið úr gildi enn meðal þjóðanna, svo sögur fari af, eftir að það hefir eitt sinn náð fullri víður-kenning. Það verður því örugt og tryggt úr þessu í Daumörku, og rétt-ur vor til þingræðis er nú víðurkend-ur af Dönum.

Það er engin minsta átylla til fyr-ir oss, að efast um það, að vér get-um hér eftir fengið hverja þá breyt-ingar-ívilnum frá Dana hendi á sam-bandi voru við alríkið, sem vér *getum með rökum sannfært þá um, að oss sé nauðsynleg til þrifa og heilla og þeim háskalaus*.

Þeir sjá nú, að farsæld vor er al-ríkinu til heilla og vegs. Vegur vor framvegis til breytinga á ekki að vera fölginn í lögstirfnum lögskýringum og bókstafsfríðli, heldur í því, að sann-færa þá um, hvað oss sé þarft og að það sé þeim skaðlaust.

In danska þjóð er full velvildar og bróðurhugs í vörn garð, og vér eig-um að vinna í sama huga í sambúð-inni við samþegna vora, og forðast að spilla henni að raunarlausu.

Þetta er réttlátast, drengilegast og *sjálfum oss hollast*.

Utgefendur: *Nokkrir menn í R.vík.*

Hef: *Jón Ólafsson.*